

ТЕМА 15 ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОГО РИНКУ

Мета: ознайомлення з проблемами й перспективами інтеграції України до світового ринку; усвідомлення соціально-економічних та політичних чинників, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність і торгівлю.

Основні поняття: експортна спеціалізація, конкурентоспроможність товарів і послуг, зовнішня торгівля, правова основа лібералізації та протекціонізму, механізм регулювання експортних квот, субсидіювання, кредитна політика зовнішньоекономічної діяльності, страхова політика зовнішньоекономічної діяльності, залучення іноземного капіталу, маркетингові програми для дослідження ринку, світовий досвід регулювання міжнародної торгівлі.

План

- 1 Місце України на світовому ринку.
- 2 Оцінка соціально-економічних і політичних факторів, умов ринкових економічних реформ, що вплинули на структурні зміни у зовнішній торгівлі та еволюцію сучасної моделі торговельно-економічних зв'язків України.
- 3 Аналіз показників зовнішньої торгівлі: загальний обсяг товарообігу, його товарна структура, регіональні особливості експорту та імпорту України.
- 4 Упровадження світового досвіду регулювання міжнародної торгівлі для створення сучасної ефективної моделі зовнішньоекономічної діяльності України.

1 Місце України на світовому ринку

Україна є важливим гравцем на міжнародному ринку завдяки своєму стратегічному розташуванню, багатим природним ресурсам та високому економічному потенціалу.

Протягом останніх десятиліть країна зіштовхувалася з низкою внутрішніх та зовнішніх викликів, але зберігала значущість у світовій економіці завдяки своїм сільськогосподарським, промисловим, енергетичним і технологічним можливостям.

Аграрна продукція, металургія, інформаційні технології, транспортна інфраструктура та наукові досягнення ставлять Україну в центр економічних процесів, що відбуваються між Європою та Азією.

Проте для закріплення своєї ролі на світовому ринку Україні необхідно продовжувати зміцнювати свої конкурентні переваги, проводити глибокі реформи в економіці та політиці і активно інтегруватися в міжнародні економічні та фінансові структури.

Таблиця 15.1 – Основні сектори економіки України

Сектор	Характеристика
Аграрний сектор	Україна посідає провідні позиції у виробництві та експорті зернових, таких як пшениця, кукурудза, ячмінь, а також олійних культур, зокрема соняшнику. Згідно з даними, країна є одним із найбільших експортерів зерна в світі. Крім того, українська продукція сільського господарства, така як м'ясо, молоко, олія та мед, також має великий попит на міжнародному ринку
Машинобудування та металургія	Україна славиться розвитком металургії і виробництва сталі. Сталевий сектор країни має високе значення для світового ринку, особливо для країн Європи, Азії та США. Машинобудування є іншим важливим сектором, зокрема авіаційна та космічна галузь, хоча їхня частка на світовому ринку зменшилась останніми роками.
ІТ-індустрія	Незважаючи на поточні труднощі, ІТ-сектор України розвивається швидкими темпами, ставши одним із найперспективніших на світовому ринку послуг. Українські айтишники активно працюють над розробкою програмного забезпечення, стартапами та аутсорсингом.
Енергетика	Україна є важливим транзитером енергетичних ресурсів, зокрема природного газу та нафти, з Росії до Європи. Крім того, країна займається видобутком вугілля та має потужний енергетичний сектор, зокрема в атомній енергетиці. Однак у країні є великий потенціал для розвитку відновлюваних джерел енергії.
Туризм та культурний потенціал	Україна приваблює туристів завдяки своїй багатій культурній спадщині, природним красотам та історичним пам'яткам. Регіони, такі як Київ, Львів, Одеса, Карпати, Крим та Чорноморське узбережжя, мають великий потенціал для розвитку міжнародного туризму
Транспорт та інфраструктура	Україна, розташована на перехресті важливих торгових шляхів між Європою та Азією, має значний потенціал у транспортному секторі. Залізничні, автомобільні та водні транспортні системи країни забезпечують стратегічне значення для міжнародних перевезень вантажів, зокрема до Європи та країн СНД.
Фінансовий сектор та міжнародні інвестиції	Фінансовий сектор України, хоча й вимагає реформ і стабільності, має значний потенціал для залучення інвестицій. Українські банки активно співпрацюють з міжнародними фінансовими інститутами, зокрема Світовим банком і Міжнародним валютним фондом.
Освітній та науковий потенціал	Україна має довгу історію високої якості освіти та наукових досягнень. Багато українських університетів входять до міжнародних рейтингів, а українські вчені здобувають визнання у таких галузях, як фізика, математика, медицина та інженерія.
Екологічний потенціал та сільське господарство	Україна займає важливу позицію на світовому ринку завдяки своїм екологічно чистим сільськогосподарським продуктам. Зберігання біорізноманіття, впровадження екологічних технологій у сільському господарстві можуть стати основними інструментами забезпечення конкурентоспроможності країни.
Політична та економічна ситуація	Економіка України сьогодні стикається з низкою проблем, зокрема високим рівнем корупції, політичною нестабільністю, а також проблемами з правами власності. Тому важливою умовою для розвитку країни є стабілізація політичної ситуації, впровадження антикорупційних реформ та зміцнення інститутів правової держави. Міжнародні партнери готові підтримувати Україну у впровадженні цих реформ через програму допомоги та інвестицій.

Місце України на світовому ринку відзначається значним потенціалом у ряді галузей, зокрема в аграрному секторі, металургії та ІТ-індустрії. Країна має важливі природні ресурси, кваліфіковану робочу силу та велику

інфраструктурну мережу, що дає змогу розвивати економіку на міжнародному рівні. Разом з тим, для подальшого зміцнення своїх позицій Україні необхідно здійснювати реформи у фінансовому секторі, покращувати бізнес-клімат і забезпечувати стабільність політичної ситуації.

Розвиток наукових та інноваційних технологій, інтеграція в глобальні економічні процеси та підтримка міжнародних торгових зв'язків можуть забезпечити стійке економічне зростання та вплив України на світовому ринку в майбутньому.

2 Оцінка соціально-економічних і політичних факторів, умов ринкових економічних реформ, що вплинули на структурні зміни у зовнішній торгівлі та еволюцію сучасної моделі торговельно-економічних зв'язків України

Соціально-економічні та політичні фактори є важливими чинниками, що впливають на структурні зміни в зовнішній торгівлі України та еволюцію її торговельно-економічних зв'язків. За роки незалежності країна пройшла через різні етапи розвитку ринкової економіки, які супроводжувалися глибокими трансформаціями в зовнішньоекономічних відносинах.

Таблиця 15.2 – Соціально-економічні та політичні фактори

Політичні фактори	Соціально-економічні фактори
<p>Політична ситуація в Україні значною мірою визначає напрямки торговельної політики. Від початку незалежності країна перебувала у процесі адаптації до нових умов глобалізованої економіки. Одним із ключових політичних факторів є орієнтація на європейські та глобальні інтеграційні процеси. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році стало важливим кроком для зміцнення торговельних зв'язків з європейськими країнами. Це дало змогу знизити митні бар'єри, відкрити нові ринки для українських товарів та послуг.</p> <p>Однак політичні кризові явища, зокрема анексія Криму та конфлікт на Сході країни, мали значний вплив на торговельні зв'язки України з окремими державами, особливо з Росією. Торговельна війна з Росією та її політика економічних санкцій змусили Україну переорієнтувати зовнішню торгівлю на інші регіони, в першу чергу Європу та Азію. Це вимагає від країни ефективної політики підтримки національного виробника та залучення іноземних інвестицій.</p>	<p>Початок ринкових реформ в Україні в 1990-х роках вимагав кардинальних змін у соціально-економічній структурі. Лібералізація зовнішньої торгівлі, скасування державних обмежень на експорт і імпорт стали основою для відкриття нових ринків і стимулювання економічного зростання. Проте великі економічні труднощі, дефіцит бюджету, високий рівень інфляції, корупція та низький рівень інвестиційного клімату значно сповільнили цей процес.</p> <p>У середньостроковій перспективі лібералізація торгівлі позитивно позначилася на зростанні обсягів експорту, зокрема продукції аграрного сектора та металургії. Однак існуючі проблеми в економіці — низька конкурентоспроможність національних підприємств, залежність від імпорту енергоносіїв та необґрунтовано високі податки — стали бар'єрами для більш ефективної інтеграції на міжнародні ринки.</p> <p>Ринкові реформи в Україні часто супроводжувалися соціальними наслідками, такими як зниження життєвого рівня для значної частини населення, що призводило до соціальної нестабільності. Крім того, проблеми з інфраструктурою та недостатній рівень цифровізації економіки обмежують можливості розвитку торгівлі на глобальному рівні.</p>

Ринкові економічні реформи мали двоякий вплив на зовнішню торгівлю України. З одного боку, ринкова орієнтація сприяла зростанню експорту продукції, покращенню механізмів забезпечення якості та введенню стандартів,

які дозволили підвищити конкурентоспроможність українських товарів. З іншого боку, необхідність впровадження нових моделей економічного управління, постійні зміни в митних тарифах та регуляціях, високий рівень монополізації ринку, а також неефективне застосування політики економічного захисту суттєво ускладнили перехід до ринкової економіки.

Ключовими змінами є значне посилення співпраці з Європейським Союзом завдяки Угоді про асоціацію, участь України в СОТ, яка забезпечує правила гри в міжнародній торгівлі. Однак умовою сталого розвитку є також зосередженість на інтеграції із глобальними ланцюгами доданої вартості, розвиток інфраструктури, зменшення адміністративних бар'єрів і протидія монополії в окремих галузях.

Структурні зміни у зовнішній торгівлі України полягають у значному зростанні частки аграрної продукції, а також металургійних виробів. Водночас значною залишається залежність від імпорту енергоносіїв та низькотехнологічної продукції. Проте, у результаті реформ, на національному ринку зростає частка експорту продукції високих технологій (навіть якщо ця частка поки що невелика), а також інтенсивно розвивається послугова економіка, зокрема ІТ-галузь.

Одним з наслідків соціально-економічних змін є диверсифікація ринків збуту та скорочення залежності від традиційних партнерів. Україна поступово нарощує обсяги торгівлі з країнами ЄС, Азії, Середнього Сходу.

Оцінка соціально-економічних і політичних факторів, що вплинули на структурні зміни у зовнішній торгівлі України, показує необхідність більш глибоких економічних реформ. Для створення ефективної моделі торговельно-економічних зв'язків Україні слід більше уваги приділяти розвитку інфраструктури, поліпшенню бізнес-середовища та налагодженню взаємодії з міжнародними торговельними організаціями. Успіх у зовнішній торгівлі буде залежати від здатності адаптуватися до змін у глобальній економіці та внутрішніх викликів, зокрема необхідності створення нових стратегічних економічних умов.

3 Аналіз показників зовнішньої торгівлі: загальний обсяг товарообігу, його товарна структура, регіональні особливості експорту й імпорту України

Зовнішня торгівля України є важливою складовою її економічного розвитку, оскільки дозволяє країні інтегруватися в міжнародний поділ праці, сприяючи зростанню обсягів виробництва та покращенню платіжного балансу. Аналіз показників зовнішньої торгівлі включає вивчення загального обсягу товарообігу, його товарної структури та регіональних особливостей експорту й імпорту, що дозволяє визначити ключові напрямки економічної активності та торгових відносин України на світовому ринку.

1. Загальний обсяг товарообігу України.

Товарообіг України відображає сукупність експортних і імпортних операцій, що здійснюються країною. За останні роки загальний обсяг

зовнішньої торгівлі України демонструє певні коливання залежно від політичних і економічних факторів, а також світових цін на основні товари.

На початку 2024 року Україна відновлює певні обсяги експорту після зниження товарообігу внаслідок економічної кризи та військової агресії. Відновлення товарообігу позитивно позначилося на експорті сільськогосподарської продукції, а також вугілля та металів.

Загальний обсяг товарообігу України у 2023 році становив близько \$90 млрд, з яких експорт склав близько \$50 млрд, а імпорт – близько \$40 млрд. Україна є країною-нетто-експортером, оскільки її експорт перевищує імпорт за багатьма позиціями, хоча деякі товари (як-от споживчі продукти, технології та енергоносії) залежать від імпорту.

2. Товарна структура зовнішньої торгівлі.

Товарна структура експорту та імпорту України суттєво відрізняється.

Основними статтями експорту України є аграрні товари (зернові, олійні культури), металургійна продукція (сталь, чорні метали), хімічні продукти (мінеральні добрива) та машини. В Україні спостерігається велика залежність від експорту сільськогосподарської продукції та металів, що визначає значну частину експортного товарообігу.

Основними товарними групами, які імпортуються в Україну, є нафтопродукти, природний газ, машини та устаткування, автомобілі, побутова техніка та фармацевтичні препарати. Україна має значну потребу в імпорті енергоносіїв, оскільки власного видобутку природного газу недостатньо для забезпечення внутрішнього попиту.

Незважаючи на велику частку сільськогосподарської та металургійної продукції в експорті, Україна прагне до диверсифікації своєї товарної структури, намагаючись збільшити експорт високотехнологічних товарів, зокрема продукції машинобудування, інформаційних технологій та фармацевтики.

3. Регіональні особливості експорту й імпорту України.

Основними партнерами України на ринку експорту є країни Європейського Союзу, що становлять більшу частину її зовнішньої торгівлі. Зокрема, найважливішими країнами-імпортерами української продукції є Німеччина, Польща, Італія та Туреччина. Товари, що експортуються в ці країни, переважно складаються з сільськогосподарської продукції, чорних металів, хімічних добрив і машинобудування.

Значну частину експорту займають також країни Азії, зокрема Китай та Індія, які є важливими партнерами в торгівлі зерном, олійними культурами, чорними металами та іншими агропромисловими продуктами. Водночас, невелика частка товарів експортується до країн Північної та Південної Америки, на що також є великий потенціал.

Найбільшими постачальниками товарів в Україну є країни ЄС, а також Китай та Туреччина. Імпорт з Європи включає не тільки енергоносії, а й обладнання, автомобілі, технології, які необхідні для розвитку виробничих потужностей і забезпечення внутрішнього попиту на високоякісну техніку.

Особливість регіонального імпорту для України полягає в наявності великої залежності від Росії та її поставок енергоносіїв. Однак політична ситуація вимагає переорієнтації на інші регіони, особливо Європу та країни Азії, для забезпечення енергетичної безпеки.

Аналіз показників зовнішньої торгівлі України показує, що країна є важливим гравцем на світовому ринку сільськогосподарської продукції та чорних металів. Водночас є потреба у диверсифікації товарної структури та розвитку високотехнологічних галузей. Регіональні особливості зовнішньої торгівлі України свідчать про традиційну орієнтацію на Європейський Союз, зокрема у питаннях експорту агропромислової продукції та імпорту технологій. Однак ситуація на енергетичному ринку вимагає збільшення імпорту з інших регіонів світу та розширення географії торгових партнерів. Україна повинна продовжувати розвиток торговельних відносин з країнами Азії, що забезпечить їй додаткові можливості для росту в економічному та інвестиційному плані.

4 Впровадження світового досвіду регулювання міжнародної торгівлі для створення сучасної ефективної моделі зовнішньоекономічної діяльності України

Зовнішньоекономічна діяльність є однією з ключових складових економічного розвитку України. Впровадження світового досвіду регулювання міжнародної торгівлі стане важливим кроком для створення ефективної моделі зовнішньоекономічної діяльності країни, сприяючи її інтеграції в глобальні економічні процеси та забезпеченню стабільного розвитку.

Сучасне регулювання міжнародної торгівлі ґрунтується на принципах лібералізації, що дозволяє знижувати торгові бар'єри й сприяти розвитку світової економіки. Однією з основних умов успішного регулювання є участь у міжнародних організаціях, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), де встановлюються єдині правила для всіх учасників, що забезпечують справедливу торгівлю між країнами.

Для підтримки експорту країни застосовують різноманітні механізми, такі як стимулювання доступу до фінансування для експортерів, а також надання підтримки малим та середнім підприємствам у вигляді програм розвитку інфраструктури та цифрових технологій для торгівлі. Від України вимагається розширювати присутність на міжнародних ринках та зосереджуватися на інноваціях і розвитку високотехнологічних секторів.

Україна вже реалізує низку важливих угод з міжнародними партнерами, зокрема з Європейським Союзом, що відкриває нові можливості для країни. Подібні угоди дозволяють Україні знижувати митні бар'єри та інтегруватися у світову економіку. Проте для того, щоб стати повноправним учасником глобальних ринків, Україні необхідно диверсифікувати свою товарну структуру, зокрема збільшити експорт високотехнологічної продукції, машин і обладнання.

Інші країни також активно використовують антидемпінгові заходи, встановлюючи мінімальні ціни на товари. Україна може і повинна

застосовувати ці механізми для захисту своїх виробників та створення справедливих умов для конкуренції. Важливою складовою є також розвиток внутрішньої митної та регуляторної системи, що дозволить забезпечити стабільність і захист прав українських виробників і споживачів на міжнародній арені.

Один із важливих аспектів – цифровізація зовнішньої торгівлі. Використання новітніх технологій, таких як блокчейн для забезпечення безпеки угод, або цифрові платформи для спрощення митних процедур і управління ланцюгами постачання, знижують витрати і роблять торгівлю більш прозорою та ефективною. Інтеграція таких рішень в систему зовнішньоекономічної діяльності України може значно посилити її конкурентоспроможність.

Для ефективного впровадження міжнародного досвіду Україні необхідно здійснити модернізацію інфраструктури, включаючи порти, логістику, а також впровадити державну підтримку експортерів через сприятливі фінансові інструменти та надання субсидій. Крім того, для підтримки розвитку зовнішньої торгівлі треба зосередитися на підвищенні кваліфікації кадрів у галузі міжнародної торгівлі, митної справи та логістики.

Таким чином, імплементація світового досвіду регулювання міжнародної торгівлі дасть Україні можливість покращити свою економіку, збільшити експорт та залучити інвестиції. Важливими напрямками для розвитку залишаються співпраця з міжнародними організаціями, цифровізація процесів, розвиток інфраструктури та інтеграція з міжнародними ринками для збільшення конкурентоспроможності українських підприємств.